

POPÉLY GYULA

A magyar pártok 1936. évi fúziója Csehszlovákiában

A harmincas évek közepére komoly változások álltak be Közép-Európa politikai elrendeződésében és a térség belső politikai, katonai és gazdasági erőviszonyaiban. Érezhetővé vált a Csehszlovák Köztársaságot is magában foglaló kisantant fokozatos fellazulása, amely mind külpolitikai, mind belpolitikai vonatkozásban erősen hatott az állam további sorsának alakulására.

A köztársaság nemzeti kisebbségei a harmincas évek közepétől a nemzetközi helyzet számukra kedvező alakulásától remélték sorsuk javulását, esetleg önrendelkezésük érvényesülésének lehetővé válását. A nemzetiségi politika súlya és jelentősége azonban az országon belül is növekedett, a kisebbségek politikai pártjai pedig jelentős tényezőjévé váltak a köztársaság belpolitikai életének.

A magyar pártok vezetői is tudatosították pártjuk megnövekedett politikai súlyát és társadalmi presztízsét. A nemzetmentő politikai munka minél hatékonyabbá, eredményesebbé tétele érdekében egyes magyar vezetők éppen ezért tartották volna szükségesnek a szlovákiai és kárpátaljai magyarság teljes politikai egységének megteremtését. Az 1935. évben már a magyar pártok sajtója is intenzíven foglalkozott ezzel a kérdéskörrel. Az egységesítő törekvéseknek azonban ekkor még mindössze csak annyi eredménye lett, hogy a két magyar párt közös parlamenti klubjának 1935. október 23-i prágai ülésén elhatározták a Szlovenszkói és Kárpátaljai Nemzeti Kisebbségek Politikai Nagybizottságának létrehozását. A közös szervezet legfontosabb feladatául a magyar pártok politikai, gazdasági és kulturális tevékenységének összehangolását szánták.¹

A magyarországi politikai körök is szívesen látták volna a csehszlovákiai magyarság teljes szervezeti összefogását, ami mindenekelőtt a két magyar párt egyesülésében nyilvánult volna meg, ezért tanácsaikkal igyekeztek előmozdítani ezt a folyamatot. A Magyar Nemzeti Párt vezetősége azonban ettől függetlenül, saját belátásából is teljes igyekezettel és meggyőződéssel küzdött a két testvérpárt fúziójáért. E törekvés eredménye rövidesen tetteken is megnyilvánult: elkezdődött a magyar pártok egyesülésének félesztendő folyamata.

A Magyar Nemzeti Párt Országos Elnöki Tanácsa 1936. január 8-án Pozsonyban ülést tartott, ahol áttekintették az általános politikai helyzetet - különös tekintettel az államelnöki poszton beállt változásra -, majd az új pártprogrammal kapcsolatos teendőket vitatták meg. Az ülésen fontos elvi jelentőségű nyilatkozatot fogadtak el a két magyar párt elengedhetetlen és mielőbbi szervezeti egyesülésének szükségességéről.²

A Magyar Nemzeti Párt Országos Elnöki Tanácsának említett állásfoglalását a Prágai Magyar Hírlap 1936. január 10-i száma teljes terjedelmében nyilvánosságra hozta *Csehszlovákia magyarságához!* címmel.³

A Magyar Nemzeti Párt nyilatkozata nemcsak az Országos Keresztényszocialista Pártnak szólt - bár kétségkívül mindenekelőtt a testvérpárt vezetőségének kellett értenie belőle -, hanem az egész csehszlovákiai magyarságnak szánt felhívás volt. Számolt azokkal a magyarokkal is, akik eddig különböző okokból távol tartották magukat a magyar pártoktól, s a választásokon szavazataikkal a csehszlovák kormánypártokat, illetve Csehszlovákia Kommunista Pártját támogatták.

Kétségtelen, hogy a Magyar Nemzeti Párt vezetősége minden lehető eszközzel szorgalmazta a két magyar párt mielőbbi szervezeti egyesülését. Tény azonban, hogy sokszor eléggé leegyszerűsítve ítélte meg a két párt belső felépítését, nemzetiségi bázisát és hagyományos politikai alapállását. A magyar nemzeti pártiak közül többen is úgy vélekedtek, hogy a két párt politikai taktikája és programja lényegében azonos, „mindössze egyes pontok

erősebb vagy gyöngébb kihangsúlyozásában vannak árnyalati különbségek”, ezért a pártfúzió nem is ütközhet lényegesebb akadályba.⁴

A Magyar Nemzeti Párt offenzív és nyilvános kezdeményezése lépéskényszerbe hozta az Országos Keresztényszocialista Párt vezetőit. Bármilyen kellemetlenül is érintette őket a testvérpárt vezetőinek nyilatkozata, arra nekik is illett nyilvánosan válaszolniuk, amit néhány napon belül meg is tettek. Állásfoglalásuk a Prágai Magyar Hírlap 1936. január 14-i számában jelent meg, *Válasz a Magyar Nemzeti Párt felhívására* címmel, Szüllő Géza és Esterházy János aláírásával. A két pártvezető elvben magáévá tette a Magyar Nemzeti Párt vezetőinek felhívását, de úgy látták, hogy a két politikai párt fúziója semmiképpen sem lesz problémamentes eljárás.⁵

A két magyar párt nyilvános üzenetváltása élénk visszhangot váltott ki a csehszlovákiai politikai közvéleményben. Egyformán reagáltak rá a csehszlovák többség és a nemzeti kisebbségek, az ellenzék és a kormánypártok lapjai.

A szlovák és cseh lapok szinte kivétel nélkül előnyösnek ítélték a magyar pártok esetleges fúzióját a magyar kisebbségi politika egésze számára. Többségük a Magyar Nemzeti Párt 1936. január 10-én közzétett felhívásának másnapján - tehát még a keresztényszocialisták válasza előtt - kifejtette véleményét az egységes magyar párt eszméjével kapcsolatban.

A Szlovák Néppárt lapja, a Slovák például 1936. január 11-i számában *Magyarjaink egységes pártja* címmel vezércikkben foglalkozott a témával. „A múlt parlamenti választások bebizonyították, hogy Szlovákiában megingathatatlan a magyar politikai pártok ereje” - szögezte le vezércikkében a Slovák. „Minden politikusnak számolnia kell ezzel az erővel mint politikai tényezővel. Hiába állították csatasorba egyes csehszlovák pártok (az agrárpárt, a szociáldemokrata és a kommunista párt) a két magyar ellenzéki párt ellen az ő Csomorjaikat, Schultzaikat, Törökjeiket és Kosikjaikat, a magyar ellenzékieknek mégis sikerült megszerezniük a szlovákiai magyarság 65 százalékának szavazatait.” A vezércikk ezután ismertette a májusi nemzetgyűlési választások magyar eredményeit, majd az 1935. decemberi államelnöki választással foglalkozott, amelyen a magyar testvérpártok ismét összehangoltan és egységesen léptek fel. „Az elnökválasztás után a szlovákiai magyarok táborában a helyzet tisztázódni kezdett” - konstataulta a Slovák. „Dr. Beneš (...) az elnökválasztás előtt és után követett eljárásával nyíltan kifejezésre juttatta, hogy ezeket az ellenzéki magyarokat tekinti ma és a jövőben is a szlovákiai magyarság valóságos képviselőinek, s nem azokat, akik a csehszlovák pártok listáján jutottak be a parlamentbe” - fejtegette a Szlovák Néppárt vezércikkírója. Szerinte a magyar pártok fúziója tovább erősíti az ellenzéki magyarság politikai pozícióit.⁶

A *Národní Listy* több cikkben is foglalkozott az esetleges magyar pártfúzió kérdésével. A lap 1936. január 12-i száma ismertette a Magyar Nemzeti Párt január 10-i felhívását, s fölöttébb érdekes módon ebből azt a következtetést vonta le, hogy az egységes magyar párt aktivista politikát fog folytatni. A Magyar Nemzeti Párt - a *Národní Listy* szerint - már megunt a Csehszlovákia-ellenes „negativista álláspontot”, s ezért változtatni fog taktikáján. „Államunk soha nem viselkedett mostohán a magyar kisebbséggel szemben - vélekedett a cseh lap -, és a jövőben sem akarja ezt tenni.” A cikkíró szerint „a magyar kisebbség politikai egyesülésére irányuló törekvés a magyar kisebbségi politikusoknak éppen eme felismeréséből ered, s ehhez már korábban eljuthattak volna, ha a Budapestről való függéstől korábban megszabadultak volna, és a pesti revíziós ígéretbe helyezett csalóka bizakodástól mentesültek volna”.⁷

A szlovákiai és kárpátaljai magyar lapok kivétel nélkül mind megkülönböztetett figyelmet szenteltek a magyar pártpolitika e szenzációszámba menő fordulatainak. A pozsonyi Híradó, a rimaszombati Gömör, a Komáromi Lapok, az Érsekújvár és Vidéke, a Magyar Néplap, a Losonci Hírlap, a Rozsnyói Hírlap, a Kárpáti Híradó, a Kárpáti Magyar Hírlap, az Óslakó stb. hasábjain napokon keresztül központi téma volt a magyar testvérpártok egyesülésének

kérdése. A magyar pártok közös központi politikai napilapja, a Prágai Magyar Hírlap szintén lelkesen támogatta a pártfúzió ügyét, hasábjait azonban az egyesülés ellenzőinek is rendelkezésükre bocsátotta.

Az egyesülés gondolatát a magyar sajtó túlnyomó része derűlátóan fogadta és örömmel támogatta. A két párt közt fennálló világnézeti, szociálpolitikai, valláserkölcsei stb. különbségeket a magyar sajtómegnyilvánulások általában könnyen áthidalhatóaknak tartották. Valamennyi magyar lap - kivéve a mindenkori csehszlovák kormányok vagy kormánypártok által pénzelt, csak nyelvileg magyar lapokat - szinte túláradó lelkesedéssel és sokszor kissé leegyszerűsítve írt a pártfúzió kérdéséről. A Prágai Magyar Hírlap például szinte naponta foglalkozott a témával, igyekezve azt tartósan melegen tartani. A lap 1936. január 15-i vezércikke többek között a „tömegek” alulról jövő vágyának kielégítését látta valóra válni a szerinte rövidesen létrejövő magyar egységben. „A fejlődés logikája alulról nevelte a tömegekbe az egység kívánságát - fejtegette a Prágai Magyar Hírlap vezércikkírója -, úgy, hogy amit most a Magyar Nemzeti Párt és az Országos Keresztényszocialista Párt vezetői kimondtak, az nem úgy hat, mint valami váratlanul jött újdonság, hanem mint nagyon is régóta várvavárt szükségszerűség, amelynek megérkeztere az ember csak így kiált fel ujjongó lélekkel: Végre! Végre elérkezett az, amire úgy vártunk, amire oly biztosan számítottunk, aminek előbb-utóbb mindenképpen el kellett jönnie, hála Istennek, hogy végre megérkezett.”⁸ Az Országos Keresztényszocialista Párt Szüllő és Esterházy által fogalmazott válaszát a Prágai Magyar Hírlap teljes mértékben kielégítőnek ítélte: „Ezzel a történelmi jelentőségű megnyilatkozással - utalt a lap a magyar nemzetiek január 10-i felhívására, valamint a keresztényszocialisták január 14-i válaszára - az egységes magyar politikai szervezet kiépítésének nagy műve voltaképpen kezdetét vette. A további már csak részletkérdés...”⁹

Nyilvánvaló, hogy a Prágai Magyar Hírlap és a többi hozzá hasonló magyar sajtóorgánium túlzottan optimista - bár kétségkívül őszinte - problémakezelése nem alapult reális mérlegelésen. Igaz, a Magyar Nemzeti Párt vezetői és tagsága hívei voltak a pártfúzióknak - kivételek közöttük is akadtak -, az Országos Keresztényszocialista Párt vezetőségének véleménye azonban igen-csak megoszlott ebben a kérdésben, a tagság többsége pedig egyenesen ellenezte az egyesülést. A keresztényszocialistáknak már a január 14-én közzétett válasza is több kibúvót tartalmazott illetve aláírói - Szüllő Géza és Esterházy János - egyáltalán nem kötelezték el magukat a fúzió mellett. A Magyar Nemzeti Párt elnöksége azonban pozitívnak tekintette a keresztényszocialisták válaszát, mivel abban nem utasították vissza egyöntetűen a felkínált fúziót.

Szüllő és Esterházy válasza közzétételének másnapján, január 15-én a Magyar Nemzeti Párt elnöksége újabb nyilatkozatot tett közzé a Prágai Magyar Hírlap hasábjain, amelyben megismételte az egyesülés elengedhetetlen szükségességének gondolatát és sürgette a gyakorlati lépések megtételét annak érdekében.¹⁰

A Magyar Nemzeti Pártnak ez az újabb nyilatkozata minden bizonnyal a párt kompromisszumra való hajlandóságáról volt hivatott meggyőzni a keresztényszocialistákat, továbbá arról, hogy az egységes pártot részletekbe menő tárgyalásokon, mindkét fél nézeteinek tiszteletben tartásával kívánják létrehozni.

A pártfúzió kezdeményezője - amint láttuk - a Magyar Nemzeti Párt volt. E párt vezetői között - tudomásunk szerint Korláth Endre volt az egyetlen olyan személyiség, aki nem látta be az egyesülés szükségességét, s a pártfúzió helyett a testvérpártok szoros, minden vonalon megnyilvánuló együttműködését tartotta előnyösebbnek. Korláth Endre a sajtónak is ilyen értelemben nyilatkozott erről a kérdéstről, nézeteivel azonban teljesen elszigetelt maradt a magyar nemzetiek fúziópárti táborában.¹¹

Ugyanakkor az Országos Keresztényszocialista Párt vezetőinek és tagságának véleménye az önálló pártkeretek feladásával, illetve megtartásával kapcsolatban a párt teljes

megosztottságáról tanúskodott. Voltak, akik hajlottak az egyesülésre, de azt csakis az eredeti keresztényszocialista pártprogram maradéktalan elfogadása mellett tartották elképzelhetőnek. Hasonló volt a helyzet a párt helyi szervezeteiben is.

Az Országos Keresztényszocialista Párt nyitrai helyi szervezete 1936. január 19-én rendkívüli közgyűlést tartott Jedlicska Gyula ügyvezető elnök vezetésével. A gyűlés valamennyi szónoka - Jedlicska Gyula, Petrások Ágoston, Gyürky Ákos stb. - az egyesülés ellen beszélt, s végül a tagsággal elutasító határozatot fogadtattak el: „A Magyar Nemzeti Párt felszólította a Keresztényszocialista Pártot, hogy mindkét párt áldozza fel eddigi kereteit és önállóságát, és egységes magyar pártot alkosson. A nyitrai szervezet egyhangúlag és határozottan ellene van e gondolat megvalósításának és annak, hogy a keresztényszocialista párt feláldozza függetlenségét és önállóságát és beleolvadjon a magyar egység pártjába.”¹²

Nyugat-Szlovákiában a keresztényszocialista pártszervezetek többsége elutasította a pártfúzió gondolatát. Január második felében így több helyi szervezet - például Csiffár, Dicske, Lüle, Mellek, Nagycétény, Nyitracsehi, Tardoskéd, Töhöl, Verebély, Zsitvagyarmat, Zsitvaújfalu - foglalt állást az egyesülés ellen.¹³ Néhány nappal később újabb nyugat-szlovákiai helyi (Csallóközarányos, Dunaradvány, Ekel, Farkasd, Ipolyszalka, Kőbölkút, Megyerics, Muzsla és Szőgyén) szervezetek jelentették be tiltakozásukat.¹⁴

A keresztényszocialista pártszervezetek főleg azért vonakodtak a fúziótól, mert féltek a párt keresztény - pontosabban fogalmazva: katolikus-jellegének megszűnésétől. Sokan hajlandóak lettek volna azonnal elfogadni az egyesülést, de csakis abban az esetben, ha a Magyar Nemzeti Párt beolvad az Országos Keresztényszocialista Pártba, s elfogadja annak programját és világnézetét. A párt komáromi, érsekújvári, ógyallai és vágsellyei körzeteinek képviselői 1936. január 25-én Komáromban megtartott ülésükön például olyan határozatot hoztak, hogy nem ellenzik a pártfúziót, ha az egység a keresztényszocialista pártprogram alapján jön létre.¹⁵

Az eredeti keresztényszocialista pártprogramnak, valamint a párt elnevezésében is kifejezésre jutó keresztény jellegnek a feladását főleg a nyugat-szlovákiai katolikus papság tartotta elképzelhetetlennek. A párt keretében tevékenykedő katolikus papok egy része 1936. január 28-án Gregorovits Lipót vezetésével külön papi gyűlésre jött össze Komáromban. A gyűlés résztvevői Haiczl Kálmán javaslatára határozatilag tiltakoztak az Országos Keresztényszocialista Párt „önállóságának feláldozása” ellen. A gyűlésen megjelent 62 katolikus pap egyhangúlag kimondta, hogy szerintük az egységes magyar párt létrehozása csak úgy képzelhető el, hogy a Magyar Nemzeti Párt testületileg beolvad az Országos Keresztényszocialista Pártba.¹⁶

Esterházy János országos pártelnök 1936 januárjában személyesen látogatta végig pártja jelentősebb vidéki központjait, hogy az egyes körzeti és helyi vezetőkkel maga tárgyalhassa meg az egyesüléssel kapcsolatos problémákat, illetve hogy tájékozódjék a vidéki pártszervezetek hangulatáról ebben az ügyben. Esterházy tapasztalhatta, hogy míg Nyugat-Szlovákiában aránylag erős ellenállásba ütközik a pártfúzió gondolata, addig a keleti szervezetek azt nem ellenzik, sőt helyenként lelkesen támogatják.¹⁷

Az Országos Keresztényszocialista Párt katolikus jellegének féltése mellett egyéb kardinális problémák is nehezíteni látszottak a magyar nemzetiekkel való fúzió ügyét. Köztudomású, hogy a keresztényszocialisták úgynevezett „öslakos” alapon szervezkedtek és bár pártjuk vitathatatlanul magyar jellegű volt, a nemzeti-nemzetiségi elvet nem generalizálták. A pártnak szlovák és német szervezetei is voltak, amelyeket külön szekciókba szerveztek. Ezeknek a szekcióknak bizonyos mértékig hídszerepet kellett betölteniük a felvidéki magyarság és szlovákság, valamint a németiség között. Az egységes magyar politikai párt megteremtésének gondolata azonban törvényszerűen szorította háttérbe az amúgy is egyre kevésbé hatékony öslakos koncepciót, s helyezte előtérbe a minden vonalon előtörően levő nemzeti elvet.

Sejthető volt - ezt maguk a magyar nemzeti párti vezetők sem titkolták -, hogy az egységes magyar párt nem tart majd igényt az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák és német szekcióira és szervezeteire. Mindezt a szlovák szekció több helyi szervezete is tudatosította és energikusan tiltakozott a Magyar Nemzeti Párttal való egyesülés ellen.¹⁸

A keresztényszocialista pártszervezetek, pártkörzetek és szekciók mellett a párt különböző rangú és rendű tisztségviselői is hallatták szavukat és kifejtették véleményüket az egyesülés kérdésében. Véleményünk szerint illusztrációként érdemes bemutatnunk Porubszky Géza és Majthényi László állásfoglalását, már csak azért is, mivel egymástól merőben eltérően ítélték meg a pártfúziót.

Porubszky Géza, az Országos Keresztényszocialista Párt nemzetgyűlési képviselője szkeptikusan ítélte meg a két magyar párt egyesülésének kilátásait. Szerinte a pártfúzió buktatói közül a legkényesebb a szlovák és német keresztényszocialisták problémája. Nehezményezte, hogy az egyesülés sürgetői nincsenek tekintettel az Országos Keresztényszocialista Párt nem magyar híveire, „akik eddig reánk szavaztak ugyan, de nem lettek ráterdeltetve a magyar nacionalista irányzat deszkájára”. A pártfúzió Porubszky szerint feltétlenül a párt szlovák és német szekcióinak elvesztését eredményezné. Az egységes magyar párt bizonyára jobban hódítana a magyar lakosság között, közben azonban elveszítené szlovák és német híveit, ez pedig ugyancsak nagy hátrányt jelentene. „Magyar nemzetiségünket véka alá rejteni nem szabad - szögezte le a nyilatkozó nemzetgyűlési képviselő -, de tisztában kell lenni azzal, hogy mi Hitler-, vagy Hentein-epigonok nem lehetünk. A magyar nacionalizmus térhódításától csodákat nem várhatunk.”¹⁹

Majthényi László, az Országos Keresztényszocialista Párt lévai körzetének elnöke, a párt országos végrehajtó bizottságának tagja a sajtónak adott nyilatkozatában határozottan a két párt egyesítése mellett foglalt állást. Szerinte a pártfúzió mindenképpen növelni fogja a csehszlovákiai magyarság politikai súlyát. Tanulságos példaként említette meg a köztársaság német ellenzéki pártjainak egységes pártba való tömörülését. „Átütő erővel hatott a Csehszlovák Köztársaságban élő magyarokra az egységes német párt nagy választási sikere” - nyilatkozta Mathényi László a Prágai Magyar Hírlap tudósítójának, a német párt nemzeti szocialista ideológiájától azonban mereven elhatárolta magát és az egész magyar kisebbségi politikát. „Ez azonban nem jelenti azt, hogy mi, szlovenszlovák magyarok akár szervezet, akár program tekintetében a csehszlovákiai német egységpártot szolgailag lemásolni kívánnók.” A továbbiakban még kidomborította, hogy szerinte a nemzeti kisebbségek jogaiért csakis a demokrácia fegyverével lehet küzdeni, ezért a magyar kisebbség politikájának továbbra is feltétlenül ehhez kell ragaszkodnia. „Kisebbségi jogaink valódi biztosítéka az igazságosan alkalmazott valódi demokrácia, ennél fogva az egységes magyar pártnak is demokratikusnak kell lennie, mentesen a magyar nép gondolkodásától amúgy is idegen fűheri ideológiától. Tudomásom szerint mindazok, akik az egységes magyar párt megalakítását kezdeményezték: ezen az alapon állunk” - szögezte le Majthényi László.²⁰

Néhány nappal idézett sajtónyilatkozata után Majthényi újabb reflexiókat fűzött a pártfúzió problémájához a Prágai Magyar Hírlapban. Konkrét érvekkel cáfolta az egyesülés ellenzőinek fenntartásait, többek között azt, hogy a szlovák és német keresztényszocialisták támogatásának elvesztése az egységes magyar párt számára káros kihatású lenne. Szerinte ezek elejtését senki nem óhajtja, bár véleménye szerint a szlovák és német keresztényszocialisták sokkal inkább növelhetnék erejüket és befolyásukat, ha önálló politikai pártkeretekben szervezkednének; e jogilag különálló keresztényszocialista pártok a magyarság egységes pártjával esetleg pártszövetségi alapon a legszorosabban együttműködhetnének. Majthényi azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák és német híveinek tábora választási ciklusról választási ciklusra zsugorodóban volt. Tényszerűen kimutatta, hogy az 1935. évi májusi nemzetgyűlési választásokon a két magyar párt együttvéve is csak 20-22 ezer szavazatot szerzett a szlovák

és német vidékeken, ebből is hozzávetőleg 13 ezer az ott élő szórványagyaroknak volt köszönhető, míg a szlovák és német választók közül csak kb. négy-négyezer szavazat gyarapíthatta a testvérpártok erejét. Majthényi szerint az egységes magyar párt nagyobb vonzereje tehát minden valószínűség szerint több új magyar szavazatot eredményezne, mint a szlovákok és németek esetleges kiválása által jelentkező veszteség, annál is inkább, mivel a magyar pártok német követőinek táborát a rohamosan terjeszkedő Szudétanémet Párt lassanként mindenképpen „felemészt”.²¹

Amíg az Országos Keresztényszocialista Párt vezető egyéniségeinek és pártszervezeteinek nagy része ellenezte a pártfúziót, addig a Magyar Nemzeti Párt vezetői és szervezetei lelkes sürgetői voltak az egyesülésnek. A Korláth Endre-féle sajtónyilatkozaton kívül nincs tudomásunk a magyar nemzetiek táborából jövő bárminemű fúzióellenes megnyilvánulásról.

A Magyar Nemzeti Párt csallóközi szervezetei 1936. január 21-én Dunaszerdahelyen közös értekezletet tartottak, amelyen mindenekelőtt a létrehozandó egységes magyar párttal kapcsolatos kérdésekről esett szó. Az értekezleten Jaross Andor, a párt ügyvezető elnöke is megjelent, aki részletekbe menően kifejtette a pártfúzióra vonatkozó nézeteit. A tervezett egységes párt - Jaross Andor szerint - növelni fogja a magyar nemzeti kisebbség súlyát a Csehszlovák Köztársaságban, s természetszerűleg nagyobb befolyást fog gyakorolni magára a magyar kisebbségre is. „Mi a megalkotandó egység révén több tekintélyt, több biztonságot akarunk adni a magyarságnak” - szögezte le a Magyar Nemzeti Párt ügyvezető elnöke. „Mi meg akarjuk teremteni a nagyobb átfogó keretet, amelyben helyet, szerepet és hivatást találhatnak mindazok a magyarok, akik idáig a pártkereteken kívül álltak, vagy talán velünk ellentétes célok szolgálatában voltak elkallódóban. Mi olyan tág keretet kívánunk adni az új magyar pártnak, hogy abban minden magyar, hacsak egy szalmaszálat hajlandó a magyar kisebbség érdekében megmozdítani, már helyet találhat.”

Jaross Andor a dunaszerdahelyi pártértekezleten mondott beszédében kitért a magyar testvérpártok - mindenekelőtt az Országos Keresztényszocialista Párt - öslakos-konceptiójára és bírálta annak elavult és egyre kisebb hatékonysággal működő mechanizmusát. E koncepció helyett a magyar népfelé fordulás jelszavát helyezte előtérbe. „Hallottunk megnyilatkozásokat- mutatott rá Jaross egyes keresztényszocialista vezetők fúzió-ellenes kifogásainak egyik sarkalatos pontjára -, melyek jóakarátú aggodalommal egy egységes magyar párttal szemben azért tartózkodóak, mert úgy gondolják, hogy az egységes magyar párt szűkíteni fogja a magyarság politikai hatókörét... Mi ellenkezőleg azt mondjuk, hogy tágítani akarjuk a párt révén politikai akciórádiuszunkat, de éppen abban az irányban, mely elemi hivatásunk: a magyar nép felé. Meggyőződésünk, hogy csakis az egységes párt útján tudjuk népi erőnket maximális mértékben a kisebbségi magyar ügy szolgálatába állítani. Egyidejűleg valljuk azt is, hogy a szlovenszkoí és kárpátaljai szlovák, német és orosz nemzetekkel meg kell teremtenünk a gazdasági sorsközösségből folyó testvéri viszonyt...”²²

A Magyar Nemzeti Párt többi vezetője sem tekintette az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák és német szekcióinak sorsát olyan tényezőnek, amely érdemileg befolyásolhatná a két magyar testvérpárt fúzióját. Az egyesülés hívei szerint a szlovák és német keresztényszocialisták esetleges kiválása nem jelent majd hátrányt sem a párt, sem a pártot elhagyók számára, sőt, az majd bizonyos kölcsönös előnyökkel is jár. A Magyar Nemzeti Párt elnökségének például az volt a véleménye ezzel kapcsolatban, hogy „a szlováksággal, németiséggel, ruszinsággal való testvéri kézfogás erősebb, ha ez a pártszövetség elve alapján történik, nemcsak azért, mert így a nemzeti súrlódási felületek kiküszöbölhetők, de azért is, mert a magyarsággal együttérző egyéb nemzetiségek politikai szervezeteinek nagyarányú fejlődése csak ezen az úton következhet be”.²³

Az Országos Keresztényszocialista Párt 1936. január 14-én közzétett, Szüllő Géza és Esterházy János által aláírt válasza értelmében a párt „alkotmányos szervei”, a Végrehajtó

Bizottság, valamint az Országos Pártvezetőség voltak illetékesek dönteni a pártfúzió ügyében. Az egész csehszlovákiai magyar politikai közvélemény nagy érdeklődéssel várta tehát e fórumok soron következő üléseit, amelyeket 1936. február 4-ére, illetve február 5-ére hívtak össze Zsolnára.²⁴

1936. február 4-én este ülésezett a Végrehajtó Bizottság, majd másnap a szélesebb körű Országos Pártvezetőség Esterházy János pártelnök vezetésével. A két ülés közül az Országos Pártvezetőségé volt a jelentősebb és fontosabb, mivel itt kellett megszületnie az elvi döntésnek a pártfúzió ügyében. A pártvezetőségi tagok nagy része nem volt híve az egyesülés gondolatának, ezért az utolsó pillanatig kétes volt a döntés kimenetele. Esterházy János elnöki megnyitó beszéde sok mindent elárult a keresztényszocialista tábor belső meghasonlottságáról.

Az Országos Pártvezetőség előtt mondott beszédében Esterházy pártelnök kihangsúlyozta, hogy pártja, az Országos Keresztényszocialista Párt mindig is szövetségesének és fegyvertársának tekintette a Magyar Nemzeti Pártot, mindamelllett a magyar nemzetiek január 10-én közzé tett fethívását elsietett lépésnek tartotta. Olyan váratlan, előkészítetlen aktusnak, amely nagymértékben megnehezíti a másik testvérpárt helyzetét. "Minden előzetes megállapodás ellenére, meglepetésszerűen történt ennek a felhívásnak a kibocsátása, mely, őszintén mondom, bel- és külpolitikai szempontból is a legkedvezőtlenebb időben látott napvilágot és legkevésbé sem szolgálja azt a célt, amelynek érdekében megteremtődni látszott, hogy akármilyen viszonylatban is megszilárdítsa és megerősítse az itteni magyarság pozícióit" - ítélte el kemény szavakkal Esterházy a Magyar Nemzeti Párt kezdeményezését. Beszéde tartalmából és stílusából ítélve az ifjú pártelnök nem őszinte híve a pártfúzióknak, racionalitása azonban mindenképpen azt diktálta, hogy vállalja az önálló pártkeretek feladását és az egységes magyar politikai párt megalkotásában aktívan közreműködjek. „Ha nem éreznők a súlyos felelősséget az itteni magyarság és őslakosság helyzetének kialakulásával kapcsolatban, akkor a mi táborunk közhangulatára és híveink tömeges megnyilatkozásaira hivatkozva rövidesen kimondhatnók a nemet”- érvelt Esterházy. „De nekünk, ...akiknek a jövőbe kell tekintenünk, észlelnünk kell, hogy a világháború óta egyre kaotikusabbá váló nemzetközi helyzetben most olyan idő közeledik, amelyben népek, nemzetek és államok sorsa fog eldőlni, nem szabad egy pillanatra sem letérnünk a komoly mérlegelés és józan megfontolás útjáról.

Nekünk nem a hangulatokkal, hanem a realitásokkal kell számolnunk...”²⁵

Esterházy, noha nem lelkesedett a pártfúzióért, nagyon is tisztában volt annak szükséges voltával. Így tehát az egyesülés mellett tört lándzsát. Ugyanakkor utal arra, hogy pártja nem óhajt egyszerűen csak beolvadni a Magyar Nemzeti Pártba, hanem programjának főbb elveit is szeretné átmenteni az egységes magyar pártba.²⁶

Az Országos Keresztényszocialista Párt Országos Pártvezetősége február 5-i zsolnai ülésén végül is szótöbbséggel az egyesülés mellett foglalt állást. Persze, mindössze elvi állásfoglalásról volt szó, nem a fúzió tényleges kimondásáról. A pártvezetőségi ülés résztvevői egy 11 tagú bizottságot állítottak fel abból a célból, hogy az tárgyalásokat folytasson a testvérpárttal és megegyezzen az egyesülés konkrét feltételeiben. E bizottságnak a Magyar Nemzeti Párttal folytatandó tárgyalásai során ragaszkodnia kellett „a párt katolikus és keresztény világnézetéhez, szocialista programjához és az egész lakosságot átfogó eddigi elnevezéséhez”. A 11 tagú bizottság összetétele a következő volt: Bujanovics Gyula, Esterházy János, Gregorovits Lipót, Haiczl Kálmán, Hokky Károly, Kozma Ferenc, Pajor Miklós, Petrássek Ágoston, Szüllő Géza, Turchányi Imre, Virágh Béla.²⁷

Tény, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt február 5-i zsolnai pártvezetőségi határozatát mindenki úgy magyarázhatta, ahogy éppen akarta. Az egyesülés ellenzői elutasító állásfoglalásként értékelték, de a kormánypárti lapok is úgy kommentálták a zsolnai határozatot, hogy az „az egység gondolatát vagy végleg, vagy legalább jó időre eltemette”.

Az egyesülés hívei azonban bizakodó optimizmussal fogadták az említett pártvezetőségi határozatot, s már azt is pozitívumnak tartották, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt Országos Pártvezetősége nem utasította vissza kereken az egység eszméjét. Kissé nehezményezték ugyan a kinevezett 11 tagú bizottság „igen kötött marsrutáját”, mindamellett bíztak a mindkét pártvezetőség részéről feltételezhetően megnyilvánuló nagyvonalú ügykezelésben, s nem utolsó sorban a magyar közvélemény egyesület sűrű hangulatában. „Kizártnak tartjuk - írta vezércikkben a Prágai Magyar Hírlap két nappal a zsolnai értekezlet után -, hogy a két párt kiküldöttei a megkötő marsruta ellenére - ne találjanak közös tárgyalási alapot a nagy gondolat továbbfejlesztésére, a magyar szintézis megkísérlésére. Meg fogják találni, mert a magyar közvélemény parancsolóan ezt várja és kívánja tőlük.”²⁸

Az Országos Keresztényszocialista Párt, valamint a Magyar Nemzeti Párt által kinevezett bizottság 1936. február 28-án ült össze Pozsonyban, ahol Bujanovics Gyula korelnök vezetésével megtárgyalták a pártfúzióval kapcsolatos kérdéseket és kölcsönösen tisztázták egymás nézeteit. Ezek a megbeszélések konkrét eredményt még nem hoztak ugyan, azt azonban mindkét fél konstataulta, hogy a „legnagyobb jószándékkal óhajtja a két párt együttműködését”. Döntés született arról, hogy március első felében mindkét párt újból összehívja országos pártvezetőségét abból a célból, hogy végérvényesen kimondhassák a fúzió tényét.²⁹

1936. március 10-én valóban mindkét párt összehívta országos pártvezetőségeit, s azok formálisan is döntést hoztak az egyesülésről. A keresztényszocialisták Pozsonyban, a magyar nemzetiek Érsekújvárott gyűltek össze. Mindkét országos pártvezetőség megvitatta és elfogadta az egyesülés alapelveit, amelyet a két párt által kiküldött előkészítő bizottság dolgozott ki *Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alapelvei* címmel.³⁰

Az Országos Keresztényszocialista Párt Országos Pártvezetőségének 1936. március 10-i ülése előtt egy nappal, március 9-én a párt Végrehajtó Bizottsága tartotta meg ülését, amelyen a pártfúzió előkészítésével megbízott 11 tagú bizottság tagjai is részt vettek. A Végrehajtó Bizottság meghallgatta az úgynevezett tizenegyes bizottság jelentését, s úgy döntött, javasolni fogja az Országos Pártvezetőségnek, járuljon hozzá az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt megalakításához.³¹

A pártfúzió ügyében tehát az Országos Keresztényszocialista Párt Országos Pártvezetőségének kellett kimondania a végleges igent. A másnapi, március 10-i ülésen Esterházy János javasolta az egyesülés feltételeinek elfogadását és a pártfúzió tényének kimondását. A Magyar Nemzeti Párt által kiküldött bizottsággal folytatott tárgyalások eredményeit Esterházy igencsak kedvezőeknek tartotta a keresztényszocialisták számára. A Magyar Nemzeti Párt kiküldötteivel ugyanis sikerült elfogadtatni azt az elvet - hangsúlyozta a pártelnök -, hogy az új egységes párt maradéktalanul magáévá teszi a keresztény és szociális világnézetet, az új vezető és irányító tisztségekbe egyenlő arányban helyeznek el keresztényszocialistákat, illetve magyar nemzetieket. Az új párt megtartja az Országos Keresztényszocialista Párt nem magyar szekcióit, s Esterházy azt is pozitív eredményként konstataulta, hogy „sikerült biztosítanunk a közös elnevezésben pártunk nevének változatlan megmaradását is”. A keresztényszocialisták valóban teljes joggal büszkék lehettek a magyar nemzetiekkel szemben elért taktikai sikerükre. „Mi tehát semmit föl nem adtunk, semmiről le nem mondtunk, teljes felkészültségünkkel, teljes szellemi, erkölcsi erőnkkel megyünk bele ebbe az új közösségbe” - vonta meg a Magyar Nemzeti Párttal folytatott tárgyalások mérlegét Esterházy János pártelnök.³²

Az Országos Keresztényszocialista Párt Országos Pártvezetősége ezután szótöbbséggel elfogadta Esterházynek az egyesülés kimondására vonatkozó javaslatát.³³

Ugyanezen a napon, 1936. március 10-én a Magyar Nemzeti Párt Országos Pártvezetősége is értekezletet tartott Érsekújvárott. Az egyesülés szempontjából ez az ülés

már nem volt különösebben fontos, hiszen a Magyar Nemzeti Párt berkeiben nem képezte vita tárgyát a pártfúzió. Formálisan azonban ekkor bocsátották szavazásra az egyesülés ügyét, amelyet az Országos Pártvezetőség egyhangúlag elfogadott. A szavazás előtt Szent-Ivány József pártvezér beszámolt a keresztényszocialistákkal folytatott egyeztető tárgyalások menetéről. Rámutatott többek között arra is, hogy ezeken a megbeszéléseken a Magyar Nemzeti Párt kiküldöttei milyen engedményeket tettek a keresztényszocialistáknak. Szent-Ivány beismerte például, hogy a magyar nemzetiek feladták azt az elképzelésüket, miszerint nem magyar őslakos híveivel vagy szimpatizánsaival az egységes magyar párt csak pártszövetség formájában óhajtja tartani a kapcsolatot, s elfogadták azt a keresztényszocialista álláspontot, hogy ezek a szekciók továbbra is szerves részei maradjanak a fuzionált pártoknak.³⁴

1936. március 10-én tehát mindkét párt országos pártvezetősége kimondta a pártfúzió tényét: a Magyar Nemzeti Párté egyhangúlag, az Országos Keresztényszocialista Párté szótöbbséggel Két nappal e nagyjelentőségű aktus után, március 12-én, a két pártvezetőség a pozsonyi Carlton Szálló tanácstermében közös ünnepi ülést tartott, amelyen Szüllő Géza a keresztényszocialisták, Szent-Ivány József a magyar nemzetiek részéről bejelentették pártjaik pozitív döntését a fúzióval kapcsolatban. Az együttes ülés résztvevői kineveztek egy 14 tagú szervezőbizottságot, s azt megbízták az Egyesült Párt valóságos szervezeti egyesítése tervének, valamint a párt alapszabályainak és programjának kidolgozásával. E bizottság tagjai a keresztényszocialisták részéről a következők lettek: Dobránszky János, Esterházy János, Gregorovits Lipót, Hokky Károly, Pajor Miklós, Szüllő Géza és Turchányi Imre; a magyar nemzetiek részéről: Füssy Kálmán, Giller János, Jaross Andor, Kmoskó Béla, Korláth Endre, Szent-Ivány József és Szilassy Béla.³⁵

Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt - rövidebb és népszerűbb nevén Egyesült Magyar Párt, vagy csak Egyesült Párt - létrejöttét tehát bátran tehetjük 1936. március 12-ére, annak ellenére, hogy a nyilvános nagygyűlés keretében megtartott ünnepélyes zászlóbontásra csak 1936 júniusában került sor.

Az Egyesült Párt 14 tagú szervezőbizottsága 1936 tavaszán elvégezte a reá bízott munkát; kidolgozta a párt szervezeti szabályzatát, a pártprogramot, illetve megtette a kellő lépéseket az egyesülés nyilvános proklamálására megrendezendő országos nagygyűlés és kongresszus összehívására. 1936 június elején az illetékesek a részletekben is megegyeztek. Megállapodás született, hogy az egyesülés nyilvános proklamálására június 21-én Érsekújvárott kerül majd sor. Az egyesülést kimondó érsekújvári nagygyűlés és kongresszus problémáiról, valamint egyéb szervezési kérdésekről folytatott tárgyalást a június 7-i kassai titkári értekezlet Jaross Andor és Aixinger László vezetésével.³⁶

Az érsekújvári ünnep előtti napokban, hetekben az egész csehszlovákiai magyarság feszült várakozással készült a történelmi jelentőségű egyesülésre, amely többnek ígérkezett, mint két politikai párt fúziójának deklarálása. A Prágai Magyar Hírlap és más magyar sajtótermékek hasábjain egymás után jelentek meg az egyesülést helyeslő írások. „A két párt, amely most egységes politikai szervezetbe olvad, egyenlően becsületes, dicső múltra tekinthet vissza” - írta a Prágai Magyar Hírlap június 14-i vezércikkében Forgách Géza, a lap főszerkesztője. Megállapítása szerint mindkét magyar párt „a kisebbségi sorsvállalás legelső és legnehezebb hónapjaiban kelt életre azzal a történelmi hivatással, hogy a nagy európai földindulás után az eddig elképzelhetetlen, nehéz viszonyok közé került magyar nemzetrésznek irányt mutasson, munkacélokat kijelöljön s életlehetőségeket kiveredjen”.³⁷

Az érsekújvári nagygyűlés és kongresszus napján, 1936. június 21-én a Prágai Magyar Hírlapban Darvas János írt lendületes, optimizmussal teli vezércikket és üdvözölte a nemzeti erők tömörítésének megvalósulását. „Érsekújvárott ma valósággá válik a másfél évtizedes nagy álom: a legjobbaink által megálmodott és annyira akart magyar egység” - konstataulta meglepődöttséggel Darvas János.³⁸

Az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt egyesülésének, illetve az Egyesült Magyar Párt megalakulásának ünnepélyes kimondására 1936. június 21-én, vasárnap került sor Érsekújvárott. A délelőtti nagygyűlést a többeszes tömegre való tekintettel a város sportpályáján rendezték.

A nagygyűlést Szüllő Géza, a testvérpártok közös parlamenti klubjának elnöke nyitotta meg ünnepi beszédével. A magyarul elmondott beszéde után Szüllő rövid szlovák, valamint német nyelvű megnyitót is mondott és anyanyelvükön üdvözölte az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák és német szekciójának jelenlevő képviselőit.

Szüllő megnyitója után Jaross Andor lendületes beszédben fejtette ki az egyesülés korparancsszerű szükségességét és ismertette a közös pártprogramot. Beszédében többek között az Országos Keresztényszocialista Párt nem magyar híveinek ügyére is kitért. „Az Egyesült Párt nyíltan, őszintén, minden kétséget kizáróan egyesíteni kíván minden magyar embert, aki a köztársaság keretében magyar és magyar kíván maradni” - hangsúlyozta. „De egyesíteni kívánja ebbe a nagy, hatalmas pártba mindazon szlovák, német, ruszin és román egyéneket, akik eddig az országos keresztényszocialista párt keretében ápolták a keresztény erkölcs síkján az évezredek sorsközösség ki nem irtható érzelmeit s vállalták azt a politikai programot, amely minden nemzetnek egyforma mértékkel egyforma életjogokat kíván biztosítani.” A továbbiakban az egységesülő pártok négy eszmei pilléréről beszélt, amelyek a következők lesznek: 1. a nemzeti eszme, 2. a keresztény valláserkölcsei felfogás, 3. a szociális igazság, 4. a demokrácia. A nemzeti eszméről szólva Jaross konkrétan is megfogalmazta a párt célkitűzéseit. Ezek: Szlovákia és Kárpátalja autonómiája, majd a területi autonómián belül az egyes nemzetiségek önkormányzatának megvalósítása; a nemzeti önkormányzaton belül a sajátos nemzeti érdekvédelmi szervezet kiépítése; az anyanyelv szabad használatának engedélyezése az ország valamennyi hivatalában és bíróságain; végül annak lehetővé tétele, hogy „a magyar nemzeti kisebbség anyanemzetével és más államokban élő kisebbségi testvéreivel kulturális téren akadálytalanul érintkezhesék”.³⁹

Jaross Andor terjedelmes beszéde után Aixinger László és Koczor Gyula országos pártigazgatók ismertették az Egyesült Magyar Párt szervezeti szabályzatát és az országos pártvezetőség összetételét. A tömeg közfelkiáltással hagyta jóvá a párt programját, szervezeti szabályzatát és az országos pártvezetőség összetételét. Ezután a szabad ég alatt tartott nagygyűlés Szilassy Béla szenátor zárszavával véget ért.⁴⁰

A délelőtti ünnepi nagygyűlést délután fontos, munkajellegű összejövetel követte. Az új, közös Országos Pártvezetőség tartotta meg ülését, amelyen megválasztották az Egyesült Magyar Párt legfőbb tisztségviselőit, Elnökségét, Végrehajtó Bizottságát, az egyes szakosztályok vezetőit, valamint a párt Jogvédő Irodájának elnökeit.

Az Egyesült Magyar Párt elnökévé Jaross Andort, ügyvezető elnökévé pedig Esterházy Jánost választották. Az Elnökséget az említett két legfőbb funkcionáriuson kívül még a következők alkották: Szüllő Géza, Szent-Ivány József, Balázs Péter, Gregorovits Lipót, Korláth Endre, Pintér Béla, Szilassy Béla, Tost Barna. A Végrehajtó Bizottságba a párt elnökségi tagjain és törvényhozóin kívül még 31 választott tag került be. A Jogvédő Irodát két elnök - Törköly József és Szilárd Marcell - igazgatta. A gyakorlati munka megkönnyítése érdekében az Országos Pártvezetőség tíz szakosztályt hozott létre. Ezek a következők: mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi, közalkalmazotti, munkás, ifjúsági, kulturális, jog ügyi, egyházjogi, nemzetiségi, valamint szociális szakosztály.⁴¹

Az 1936. június 21-i érsekújvári nagygyűlés véget vetett a több mint másfél évtizedig tartó csehszlovákiai magyar pártpolitikai küzdelmeknek. A magyar egység létrejött, az Egyesült Magyar Párt megalakulásának ünnepélyes kimondása a kisebbségi magyar politika kohéziójának, valamint a Csehszlovákiában élő minden magyart befogadni képes rugalmasságának volt bizonyítéka. A sikertelen 1920. évi, majd 1925-ös kísérletek után 1936 júniusában - tehát harmadszori nekifutásra - megszületett a csehszlovákiai magyar nemzeti

kisebbség egységes politikai tömörülése, amely az egész kisebbségi magyar társadalmat képes volt megszervezni a nemzeti megmaradásért vívott harc zászlaja alatt. Ez az egység azonban nem a diktatúrák hamis uniformitása volt, hanem egy öntudatos kisebbségi társadalom, egy néptöredék élni akarásának és harcos politikai kiállásának ékes bizonyítéka.

Jegyzetek

- 1 A magyar egység jegyében, új munkakorszak küszöbén. Prágai Magyar Hírlap (továbbiakban: PMH), 1935. október 24. 1-2.
- 2 A Magyar Nemzeti Párt a kisebbségi politika egységéért. PMH, 1936. január 9. 1.
- 3 Csehszlovákia magyarságához! PMH, 1936. január 10. 1.
- 4 (d): A magyar egység felé. PMH, 1936. január 10. 2.
- 5 Válasz a Magyar Nemzeti Párt felhívására. PMH, 1936. január 14. 1.
- 6 Jednotná strana nasich Maďarov. Slovák, 1936. január 11. 1.
- 7 Národní Listy, 1936. január 12.
- 8 (d): Az egység felé. PMH, 1936. január 15. 1.
- 9 Az Országos Keresztényszocialista Párt magáévá teszi az egységes párt eszméjét. PMH 1936. január 14. 2.
- 10 Megkezdődött a gyakorlati munka a magyar egység kiépítésére. PMH, 1936. január 15. 1.
- 11 Kárpáti Magyar Hírlap, 1936. január 18.
- 12 Kedvező fogadtatásra talált az egységes párt eszméje a vidéki magyar sajtóban. PMH, 1936. január 21. 4.
- 13 Állásfoglalások az egységes párt kérdésében. PMH, 1936. január 22. 3.
- 14 Állásfoglalások az egységes párt kérdésében. PMH, 1936. január 30. 2.
- 15 Léva állást foglalt az egységes párt eszméje mellett. PMH, 1936. január 26. 5.
- 16 A nyugat-szlovenszkói katolikus papság állásfoglalása az Országos Keresztény-szocialista Párt mellett. PMH, 1936. január 30. 2.
- 17 Kelet-Szlovenszkó, Gömör és Nógrád keresztényszocialista szervezetei az egypárt eszméje mellett. PMH, 1936. január 23. 3-4.
- 18 Szlovák keresztényszocialista szervezetek állásfoglalása az egységes magyar párt kérdésében. PMH, 1936. január 28. 6.
- 19 Milyen lehet és milyen legyen az egységes magyar párt? PMH, 1936. január 28. 4.
- 20 Majthényi László: Az egységes magyar párt eszméje győzni fog! PMH, 1936. január 26. 3.
- 21 Majthényi László: Reflexiók a megegyezéséhez. PMH, 1936. február 4. 1-2.
- 22 Milyennek képzeled el a Magyar Nemzeti Párt a tervezett egységes pártot? PMH, 1936. január 24. 4.
- 23 A Magyar Nemzeti Párt is keresztény világnézetű és szociális szellemű egységpártot akar! PMH, 1936. január 29. 3.
- 24 Országszerte sorozatos értekezleteket rendez a magyarság két pártja. PMH, 1936. február 1. 4.
- 25 Esterházy János elnöki megnyitója Zsolnán. PMH, 1936. február 6. 3.
- 26 Uo.
- 27 Az Országos Keresztényszocialista Párt állást foglalt az egységes párt ügyében. PMH, 1936. február 6. 1.
- 28 (d): Zsolna után. PMH, 1936. február 7. 1.
- 29 A magyarság pártjai tárgyalják az egységesítés kérdését. PMH, 1936. március 1. 3.
- 30 Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alapelvei. PMH, 1936. március 13. 1-2.
- 31 Megalakult az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt. PMH, 1936. március 11. 1-2.
- 32 Uo.
- 33 Uo.
- 34 A magyar egység örömnépe Érsekújvárott. PMH, 1936. március 12. 1-2.
- 35 Pártjaink alkotmányos vezetőségei együttes ülésen manifesztálták az egységes párt megalakítását. PMH, 1936. március 13. 1-3.
- 36 Az egyesült párt kongresszusának előkészítésére titkári értekezlet volt Kassán és Rimaszombatban. PMH, 1936. június 9. 2.
- 37 Forgách Géza: Június 21. elé. PMH, 1936. június 14. 1-2.
- 38 Darvas János: Az érsekújvári ünnep. PMH 1936. június 21. 1.
- 39 Érsekújvár nagy történelmi napja. PMH, 1936. június 23. 1-4.
- 40 Uo.
- 41 Uo.